

مقالات (۱۵۷)

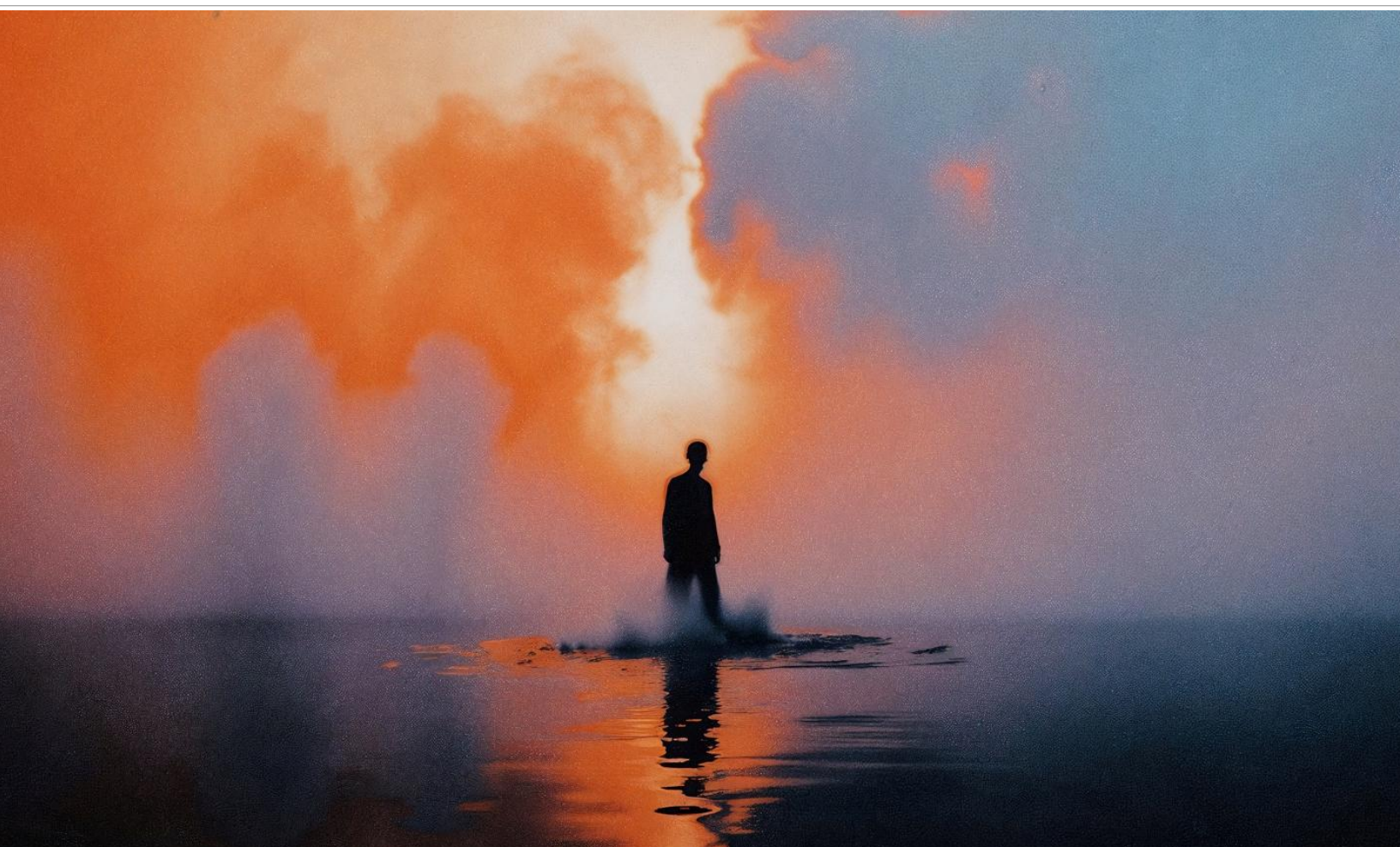

مرکز مطالعات متین

MatinStudies.com

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت ورنج

گردآوری: فهد بن عبدالعزیز الشویرخ

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج

سپاس و ستایش از آن‌الله پروردگار جهانیان است و درود و سلام بر شریف‌ترین پیامبران و رسولان، پیامبر ما محمد و بر خاندان و تمامی یارانش باد.

اما بعد؛ لذت‌ها از موضوعاتی است که علامه ابن‌قیم - رحمه الله - در تعدادی از کتاب‌های خود به آن‌ها پرداخته است. من به فضل و کرم الهی، بخشی از گفته‌های ایشان را گردآوری کرده‌ام و از خداوند کریم می‌خواهم که همگان از آن بهره‌مند شوند.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

لذت و رنج:

هر انسانی، چه مؤمن و چه کافر، ناگزیر رنج را تجربه می‌کند. اما مؤمن در دنیا رنج بیشتری تحمل می‌کند که سپس پایان می‌یابد و لذتی بزرگ در پی دارد. کافر اما در آغاز به لذت و شادمانی می‌رسد که بعدها قطع می‌شود و رنج و سختی بزرگی به دنبال دارد.

کسانی که از شهوات پیروی می‌کنند نیز چنینند؛ ابتدا لذت می‌برند و سپس به اندازه بهره‌ای که برده‌اند، دچار درد می‌شوند. اما کسانی که بر شهوات صبر می‌کنند، ابتدا از فقدان آن رنج می‌برند، ولی به اندازه صبری که کرده و آنچه ترک نموده‌اند، به لذت و شادمانی می‌رسند. رنج و لذت برای هر انسانی گریزناپذیر است؛ اما میان رنج و لذت زودگذر و اندک، با لذت و رنج ماندگار و بزرگ، تفاوتی از زمین تا آسمان است.

[شفاء العلیل فی مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعلیل]

انواع لذتها:

لذت‌های دنیا سه نوع است:

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

بزرگترین و کامل‌ترین نوع: لذتی است که انسان را به لذت آخرت می‌رساند؛ انسان برای این لذت به کامل‌ترین شکل پاداش می‌بیند. از همین رو، مؤمن در آنچه به قصد خشنودی الله انجام می‌دهد - مانند خوردن، نوشیدن، پوشیدن، ازدواج و آرام شدن خشم با چیرگی بر دشمن خدا و دشمن خویش - پاداش می‌گیرد. پس چگونه خواهد بود لذت ایمان، معرفت به الله، محبت به او، شوق دیدارش و امید به تماشای چهره کریم او در بهشت‌های پر نعمت؟

نوع دوم: لذتی که مانع از لذت آخرت می‌شود و رنج‌هایی بزرگتر در پی دارد؛ مانند لذت کسانی که به جای الله بت‌هایی را معبود گرفتند تا در زندگی دنیا با یکدیگر پیوند دوستی و محبت داشته باشند و آن‌ها را همچون الله دوست می‌دارند... این لذت‌ها در پایان به بزرگترین دردها تبدیل می‌شوند.

نوع سوم: لذتی که در سرای ابدی نه لذتی در پی دارد و نه رنجی؛ و مانع اصل لذت آخرت نمی‌شود، هرچند مانع کمال آن می‌گردد. این همان لذت مباحی است که برای رسیدن به لذت آخرت از آن یاری گرفته نمی‌شود. زمان این لذت

گوه‌رهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

کوتاه است، روح بهره‌چندانی از آن نمی‌برد و به ناچار انسان را از آنچه بهتر و سودمندتر است باز می‌دارد.

پیامبر ﷺ درباره این بخش فرموده‌اند: «هر سرگرمی‌ای که مرد خود را به آن مشغول کند باطل است، مگر تیراندازی با کمان، تربیت اسب و شوخی و بازی با همسرش؛ چراکه این‌ها حق هستند.»

بنابراین هر چیزی که در رسیدن به آن لذت بنیادین و مقصود نهایی - یعنی لذت آخرت - نقش داشته باشد، «حق» است و هر آنچه در این مسیر کمکی به انسان نکند، «باطل» شمرده می‌شود.

هرچه محبت قوی‌تر باشد، لذتِ مُحب کامل‌تر است:

هر خردمندی می‌داند که لذتِ رسیدن به محبوب، به میزان قدرت محبت اوست. هرچه محبت قوی‌تر باشد، لذتِ مُحب کامل‌تر خواهد بود.

لذت کسی که بسیار تشنه است از رسیدن به آب گوارا، و لذت گرسنه از خوردن غذای لذیذ، به اندازه شوق و شدت اراده و محبت آن‌هاست.

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

لذت ناپسند و لذت پسندیده:

اگر لذتی به خودی خود مطلوب باشد، در صورتی ناپسند شمرده می‌شود که رنجی بزرگتر در پی داشته باشد، یا مانع لذتی بهتر و والاتر گردد. پس چگونه خواهد بود اگر بزرگترین حسرت‌ها را به دنبال داشته باشد و برترین لذت‌ها و شادی‌ها را از میان ببرد؟

در مقابل، لذتی پسندیده است که به رسیدن به لذتی بزرگ و پایدار کمک کند؛ لذتی که هیچ کدورت و سختی در آن نباشد و آن همان لذت آخرت، نعمت‌ها و زندگی خوش در آنجاست. خداوند متعال می‌فرماید: **بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ** [اعلی: ۱۶-۱۷] (بلکه شما زندگی دنیا را برمی‌گزینید، در حالی که آخرت بهتر و پایدارتر است).

ساحران فرعون نیز هنگامی که ایمان آوردند، به او گفتند: **فَأَقْصِرْ مَا أَنْتَ قَاصٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السَّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ** [طه: ۷۲-۷۳] (پس هر حکمی می‌خواهی بکن، تو تنها در این زندگی دنیا حکم می‌رانی. ما به پروردگارانمان ایمان آوردیم

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

تا گناهانمان و آن سحری را که بر ما تحمیل کردی ببخشد؛ و الله بهتر و پایدارتر است).

هنگامی که دانسته شد لذت‌ها و نعمت‌های دنیا تنها کالا و وسیله‌ای برای رسیدن به لذت‌های آخرت هستند - و دنیا و لذت‌هایش برای همین آفریده شده‌اند - پس هر لذتی که به لذت آخرت کمک کند و به آن برساند، نه تنها نکوئیده نیست، بلکه به اندازه تأثیری که در رسیدن به آن هدف دارد، ستوده است.

بزرگترین نعمت و لذت آخرت:

والاثرین نعمت و لذت در آخرت، نگرستن به چهره پروردگار جل جلاله، شنیدن کلام او از خودش و نزدیکی به اوست؛ چنان‌که در حدیث صحیح درباره رؤیت آمده است: «به خدا سوگند، پروردگار به آن‌ها چیزی نبخشیده که نزدشان محبوب‌تر از نگرستن به او باشد.»

همچنین در سنن نسائی و مسند امام احمد از حدیث عمار بن یاسر آمده است که پیامبر ﷺ در دعای خود می‌فرمودند: «وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ،

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

والشوق إلى لقاءك» (و از تو لذت نگرستن به چهرهات و شوق دیدارت را
مستلت دارم).

بزرگترین لذت دنیا به صورت مطلق:

برترین لذت دنیا، لذت شناخت الله سبحانه و تعالی و لذت محبت به اوست؛
که این همان بهشت دنیا و نعمت والای آن است. نسبت لذت‌های فانی دنیا
به این لذت، همچون قطره‌ای در برابر دریاست. چراکه روح، قلب و بدن برای
همین آفریده شده‌اند.

خوش‌ترین چیز در دنیا شناخت و محبت او، و لذیذترین چیز در بهشت
نگرستن و مشاهده اوست. محبت و شناخت او نور چشم، لذت روح، شادی
دل و نعمت و سرور دنیاست؛ بلکه لذت‌های دنیا که انسان را از این مقصود باز
می‌دارند، به رنج و عذاب تبدیل می‌شوند و صاحب آن در زندگی تنگی
می‌ماند؛ چراکه زندگی خوش، تنها با الله است.

مقصود آن است که بزرگترین لذت دنیا، همان سببی است که انسان را به
بزرگترین لذت در آخرت می‌رساند.

گوه‌رهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

[الداء والدواء]

لذتی که انسان و چهارپایان در آن شریکند:

انسان‌های خشک و سخت‌دل در معنای «زندگی خوش» دچار اشتباه شده‌اند؛ آن‌ها می‌پندارند خوشبختی یعنی بهره‌مندی از انواع خوراک‌ها، نوشیدنی‌ها، پوشاک و لذت جنسی، یا لذت ریاست، مال، چیرگی بردشمنان و غرق شدن در انواع شهوات. شک نیست که این‌ها لذت‌هایی مشترک میان انسان و حیوان است؛ حتی بهره‌ بسیاری از حیوانات از این‌ها بیشتر از انسان است. کسی که لذتی جز آنچه در آن با درندگان و چهارپایان شریک است ندارد، از حقیقت انسانیت بسیار دور است.

کجاست این لذت در مقایسه با لذتی که وقتی شیرینی‌اش با دل آمیخته شود، انسان را از فرزند، همسر، وطن، مال، برادر و خانه بی‌نیاز می‌کند؟ تا جایی که راضی می‌شود همه را رها کند، جان خود را در معرض انواع سختی‌ها قرار دهد و با سینه‌ای گشاده آن‌ها را تحمل کند؛ تا آنجا که یکی از آنان در حالی

گوه‌رهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

که نیزه به سینه‌اش فرو می‌رود می‌گوید: «به خدای کعبه سوگند که رستگار شدم.»

[مفتاح دار السعادة]

تقسیم‌بندی لذت‌ها:

لذت جسمانی: مانند لذت خوردن، نوشیدن و آمیزش جنسی. در این لذت، حیوان با انسان شریک است؛ بنابراین کمال انسان در این‌ها نیست، چون پست‌ترین حیوانات نیز در آن با او مشترکند. اگر این‌ها کمال بود، می‌بایست برترین و کامل‌ترین انسان‌ها، پرخورترین و شهوتران‌ترین آن‌ها باشد. همچنین اگر این کمال بود، سهم فرستادگان خدا و اولیای او در این سرا باید بیش از دشمنانشان می‌بود، اما چون واقعیت برعکس است، روشن می‌شود که این‌ها در ذات خود کمال نیستند.

لذت وهمی و خیالی: مانند لذت ریاست، بزرگتر دیدن خود از مردم، فخرفروشی و برتری‌جویی. هرچند جویندگان این لذت بلندهمت‌تر از گروه

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

اول هستند، اما رنج‌ها و مفاسد آن بیشتر از لذت آن است؛ زیرا صاحب آن، خود را در معرض دشمنی هر کسی قرار می‌دهد که قصد برتری بر او را دارد.

لذت عقلی و روحانی: مانند لذت شناخت و دانش، و آراسته شدن به صفات کمال همچون بخشندگی، عفت، شجاعت، صبر و بردباری. لذت بردن از این‌ها از بزرگترین لذت‌ها و مخصوص نفوس فاضله و شریف است. اگر این لذت با لذت شناخت خداوند، محبت به او، عبادت خالصانه و رضایت به او در عوض هر چیز دیگری همراه شود، صاحب چنین لذتی در بهشتی نقد زندگی می‌کند که نسبتش به لذت‌های دنیا، همچون نسبت لذت بهشت به لذت دنیا است. برای قلب و روح، چیزی لذیذتر، خوش‌تر، شیرین‌تر و گواراتر از محبت الله، روی آوردن به او، عبادت او و نور چشم قرار دادن او و شوق دیدارش نیست. حتی ذره‌ای از این لذت با کوه‌هایی از لذت‌های دنیا برابری نمی‌کند.

هر لذتی که رنج در پی داشته باشد، لذت نیست:

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

هر لذتی که در پی خود رنج بیاورد یا مانع لذتی کامل‌تر شود، در حقیقت لذت نیست؛ هرچند نفس در چشیدن آن خود را بفریبد. چه لذتی دارد خوردن غذای لذیذی که آلوده به سم است و به زودی روده‌ها را پاره‌پاره می‌کند؟

[روضه المحبین]

اموری که لذت و سعادت بنده بدون آن‌ها کامل نمی‌شود:

از چیزهایی که باید در دانش، شناخت و اراده به آن اهتمام ورزید، این است که بدانی هر انسان و بلکه هر جاننداری، در پی چیزی است که برایش لذت، نعمت و زندگی خوش فراهم کند و سختی‌ها را از او دور سازد. این خواسته درستی است که شامل شش مورد می‌شود:

۱. شناخت چیزی که برای بنده سودمند و سازگار است و رسیدن به آن مایه لذت و شادی اوست.

۲. شناخت راهی که به آن می‌رسد.

۳. پیمودن آن راه.

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

۴. شناخت چیزی که آسیب‌رسان و آزاردهنده است و زندگی‌اش را تیره می‌کند.

۵. شناخت راهی که پیمودنش به آن بدی‌ها ختم می‌شود.

۶. پرهیز از پیمودن آن راه.

بدون تکمیل این شش مورد، لذت، شادی و صلاحِ حال بنده کامل نمی‌شود و هر نقصی در این‌ها به بدیِ حال و تلخ شدن زندگی می‌انجامد.

مقایسهٔ عاقل میان لذت ناپایدار و لذت بی‌زوال:

کجاست عقل کسی که لذت زودگذرِ آمیخته به رنج را - که همچون خوابی آشفته یا خیالی است که در خواب به سراغش می‌آید - بر لذتی ترجیح می‌دهد که از برترین لذت‌هاست؟ شادی و سروری که همیشگی است و هرگز تمام نمی‌شود. او چگونه این نعمت پایدار را به لذتی فانی و ناچیز فروخته که با دردها عجین شده، با درد به دست آمده و پایانش درد است؟

گوه‌رهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

اگر عاقل میان لذت و رنج، و زیان و سود آن مقایسه می‌کند، از خود و عقلش شرم می‌کند که چگونه در طلب آن می‌کوشد و زمانش را صرف آن می‌کند؛ چه رسد به اینکه آن را بر چیزی ترجیح دهد که «نه چشمی دیده، نه گوشی شنیده و نه به قلب هیچ انسانی‌طور کرده است».

خداوند جان‌های مؤمنان را خریده و بهای آن را بهشتش قرار داده است؛ این قرارداد به دست رسول و خلیل و برگزیده خلقش جاری شده است. وقتی خریدار، پروردگار آسمان‌ها و زمین، و بها، نگریستن به چهره کریم او و شنیدن کلام او در سرای جاودان است، چگونه برای عاقل سزاوار است که آن را تباه سازد و به بهایی اندک در سرایی از بین رفتنی بفروشد؟ آیا این بزرگترین خسارت نیست؟ این غبن فاحش در «یوم التغابن» آشکار می‌شود؛ روزی که ترازوی پرهیزکاران سنگین و ترازوی باطل‌گرایان سبک می‌گردد.

لذت تمام و کمال در شناخت خدا و توحید:

لذت کامل، شادی، زندگی خوش و نعمت واقعی تنها در شناخت الله، توحید او، انس با او، شوق دیدارش و یکسو کردن دل و همت برای اوست.

گوه‌هایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج

سخت‌ترین زندگی، زندگی کسی است که قلبش پراکنده و همتش تکه‌تکه است. بنابراین حتماً انتخاب کن که همت و دغدغه‌ات یکی و آن هم تنها الله باشد. این نهایت سعادت بنده است و صاحب این حال، پیش از بهشت آخرت، در بهشتی نقد و نعمتی زود هنگام به سر می‌برد.

[رسالة ابن‌القیم إلى أحد إخوانه]

مراتب مردم در لذت‌ها:

لذت هر کس به اندازه ارزش، همت و شرافت نفس اوست.

شریف‌ترین مردم و بلندهمت‌ترین آنان، کسی است که لذتش در شناخت خدا، محبت به او، شوق دیدارش و جلب دوستی او با انجام کارهایی است که او دوست دارد و می‌پسندد؛ پس لذت او در روی آوردن به الله و وقف کردن همتش بر اوست. پایین‌تر از این، مراتبی است که جز خداوند کسی شمار آنها را نمی‌داند؛ تا می‌رسد به کسی که لذتش در پست‌ترین چیزها از آلودگی‌ها و زشتی‌ها در گفتار، کردار و مشغله‌هاست. اگر آنچه اولی از آن لذت می‌برد به این شخص عرضه شود، هرگز آن را نمی‌پذیرد و به آن توجه نمی‌کند

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

و چه بسا آزرده شود؛ همان‌طور که اگر لذت‌های این فرد به شخص اول عرضه شود، از آن گریزان خواهد بود.

کامل‌ترین مردم در لذت، کسی است که لذت قلب و روح و لذت بدن برایش یکجا شده باشد؛ او از لذت‌های مباح چنان بهره می‌برد که سهمش از آخرت کم نمی‌شود و راه شناخت، محبت و انس با پروردگارش بسته نمی‌گردد.

سخنان پراکنده امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج:

- ویژگی عقل این است که رنج اندک را به خاطر لذت بزرگ و خیر فراوانی که در پی دارد، تحمل می‌کند و از لذت ناچیز به سبب درد بزرگ و شرطولانی‌اش چشم‌پوشی می‌نماید.

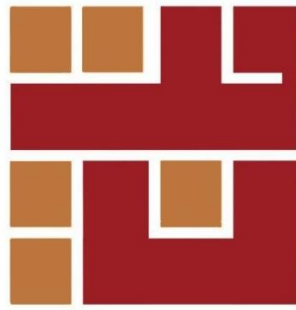
- جوینده صادق در مسیر خویش، هرگاه از لذتی دنیوی منع شود، آن را عاملی برای افزایش لذت‌های آخرتش قرار می‌دهد.

- لذت حرام در هنگام چشیدن، با زشتی آمیخته است و پس از پایان، رنج به بار می‌آورد. پس هرگاه میل به آن شدت یافت، به پایان یافتنش و باقی

گوهرهایی از سخنان امام ابن‌قیم درباره لذت و رنج |

ماندنِ زشتی و دردش بیندیش؛ سپس میان این دو بسنج و تفاوت فاحش
آنها را ببین.

[الفوائد]

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies